

Harrieke Daniëls †

Het zal in februari/maart 1943 geweest zijn, dat twee werknemers van Drukkerij P.V. Janssen, H. Daniëls en J. Doors, bericht thuis kregen zich op het arbeidsbureau te komen melden. De Maas- en Niersbode was vanaf januari 1943 niet meer verschenen, en dus hadden de twee eigenlijk geen werk. Ze kregen op het bureau te horen, dat ze te werk zouden worden gesteld in Duitsland, een lot dat al velen vòòr hen getroffen had. Het verschijnsel „onderduiken” was toen nog zeldzaam. Ze kregen een paspoort, en formulieren waarop de datum van vertrek, het vertrekpunt en de plaats van bestemming waren vermeld.

Zo stapte op een middag het tweetal in Gennep op de tram. En met hen o.a. Wim van Dijk en Thei Vervoort. Op de Milsbeek voegden zich nog Lambert Theunissen en Gradje Wannet bij hen. Het zestal werd te Nijmegen opgevangen door leden van de Nederlandse W.A. en daar voor één nacht ondergebracht in een hotelletje aan de Bloemerstraat.

Nijmegen was de verzamelplaats van te werk gestelden uit de hele omgeving. De volgende morgen vroeg gingen enkele honderden arbeiders in een speciale trein van Nijmegen naar Münster. Aan de grens

Jan Doors †

werd de begeleiding overgenomen door oudere Duitse soldaten, bijna allen z.g. Kriegsbeschädigte. Ons zestal spoorde in Münster verder naar het einddoel: Arnsberg (Sauerland). Daar kregen ze dikke soep te eten en moesten ze in kelders onder het Arbeitsamt op stro de nacht doorbrengen.

's Anderendaags hoorde iedereen in welk bedrijf men kwam te werken. Vijf van de zes genoemde jongelui – Wim van Dijk niet – kwamen terecht in Aluminiumwerk F.W. Brökelmann te Neheim-Hüsten. Gedurende de oorlogsjaren was deze fabriek van het fabriceren van huishoudelijke artikelen overgeschakeld op de fabricage van mantels voor bommen en luchtdoelgranaten.

De ontvangst op de fabriek gebeurde met de bekende propaganda-toespraak van de directeur. Daarna kreeg men zijn bed (3-hoog) aangewezen in een fabrieksétage, waar men ook at en woonde. Elke dag haalden 4 aangewezenen het eten uit de gaarkeukens beneden in de fabriek. De „Zimmerälteste” – Jan Doors was dat een tijdje – zag erop toe, dat alles eerlijk verdeeld werd.

In steeds wisselende groepen werkten Hollanders met Franse en Russische krijgsge-

vangen. H. Daniëls en J. Doors laadden en losten spoorwagons; ook werkten ze in de lasserij. De fabriek draaide dag en nacht door in ploegen die elk twaalf uur maakten, waarin begrepen tweemaal 30 minuten pauze. En dat alle dagen behalve zondag. Op de vrije dag liep men Neheim-Hüsten in of wandelde in de omgeving rond.

Kwam er tijdens het werk luchtalarm dan kon men de schuilkelders onder de fabriek invluchten via de trappen of de buitenin-gangen. Was er alarm tijdens de nachtelij-ke uren, dan stonden de Nederlanders bui-ten naar de zoeklichten en de luchtgevech-ten te kijken. Ze stootten elkaar dan hei-melijk aan en lachten vergenoegd: de Duitsers kregen er weer van langs. De drie pottenbakkers onder het zestal uit Noord-Limburg, Lambert Theunissen, Thei Vervoort en Gradje Wannet, slaagden erin door bemiddeling van de pastoor van Neheim-Hüsten de woonétage van de fabriek te mogen ruilen voor onderdak bij particulieren in het stadje. H. Daniëls en Jan Doors bleven in de fabriek werken, eten en slapen. Het bedrijf was over het riviertje de Möhne heengebouwd. Dit ri-vertje voerde het water van het elektrici-teitsstation onder aan de Möhne-stuwdam weg via het stadje Neheim-Hüsten verder het dal uit. De fabriek van Brökelmann stond tussen de dam en het stadje in, op ongeveer 10 km. van de dam.

Zo kwam er in de nacht van 16 op 17 mei 1943 weer luchtalarm. Harrieke en Jan gingen de schuilkelder in, want ditmaal vielen de bommen dicht in de buurt. Ver-schillende vliegtuigen vlogen heel laag over. De zware ontploffingen dreunden dof door het dal. Het speciaal opgeleide Engelse luchteskader bestookte de Möh-ne-dam met luchtmijnen. De zwaar toege-takelde dam brokkelde langzaam af en het stuwmeer begon leeg te lopen. Een alles vernietigende watermassa baande zich een weg door de vallei, krijgsgevangenenkam-pen verzwelgend en hoogspanningsmas-ten als luciferhoutjes afknappend. Zo kwam er een muur van leem, bomen, puin en water op Neheim-Hüsten en de daar-voor liggende fabrieken af.

De enkele minuten die het water nodig had om de fabriek te bereiken, gebruikten de wachtposten bij de gesloten ingangen van de schuilkelders om zelf het vege lijf te redden. De lawine van water en modder vernielde de betonnen Brökelmann-fa-briek voor driekwart en verraste alle in de schuilkelders opgesloten arbeiders totaal. Zoals de menselijke pyramides in de gas-

kamers vonden de bergingsploegen later de lichamen opgestapeld voor de uitgan-gen van de schuilkelders.

Twee makers van de Maas- en Niersbode rusten nu ergens in de aarde van Neheim-Hüsten. Harrieke Daniëls en Jan Doors, hun naam zij hier met ere en respect ge-noemd.

Jan Hendriks †

Eind mei 1943 kreeg Jan Hendriks de bevestiging, die een martelende onzekerheid afsloot: wat was er met Harrieke Daniëls en Jan Doors gebeurd? Jan Hendriks zelf was door de Arbeitseinsatz ge-dwongen in Duitsland te gaan werken. Als letterzetter kwam hij in het Duitse grens-stadje Goch bij een drukkerij terecht.

F. W. BRÖKELMANN
ALUMINIUMWERK G.M.B.H.
Kammhardt-Bauhilfsabteilung
NEHEIM-HÜSTEN 1
Distrikt: Koblenz, Rheinstraße
Postfach Nr. 100, 51615
Telefon: 100

Herrn
Jan Hendriks,
i. Pa. Volksschule Buchdruckerlei,
Goch, Niederrhein
Steinstr. 5-7
7/Ka. 27.5.43

Ihre freundlichen Zeilen vom 24. cr. haben wir erhalten und nehmen Veranlassung, Ihnen kurz mitzuteilen, dass die beiden Holländer Harrie Daniels und Jan Doors durch die Wasserkatastrophe zu Tode gekommen sind.

Wir bedauern das Schicksal dieser beiden Männer auf das tiefste und sei noch gesagt, dass deren Bestattung auf dem Friedhof der Stadt Neheim-Hüsten in würdiger Weise erfolgt ist.

Die Angehörigen werden noch von amtlicher als auch unserer Seite entsprechend benachrichtigt werden. Teilen Sie uns bitten deren genaue Postanschrift mit.

Heil Hitler!

[Handwritten signature]

Vanuit Goch was het gemakkelijker corresponderen met een andere plaats in Duitsland dan vanuit Gennep. Binnen enkele dagen was de droeve verwachting bewaarheid: de twee collega's uit de Gennepse drukkerij waren in de watervloed omgekomen.

Velen probeerden aan de beruchte arbeidsinzet, die vanaf maart 1942 verplicht werd gesteld, te ontkomen door zich schuil te houden op een vreemd adres en dus administratief vermist te zijn. Men was dan onderduiker, voor de buitenwereld van de aardbodem verdwenen. Je kreeg dan ook geen officiële bonkaarten meer. Geen bonnen betekende geen eten. Toen ontstond de L.O., de landelijke organisatie voor hulp aan onderduikers, die bonnen, bonkaarten, inlegvellen, stamkaarten en persoonsbewijzen bemachtigde. Als onderduiker moest je toch in leven blijven. Zonder persoonsbewijs kreeg je geen distributiestamkaart met inlegvel, zonder inlegvel geen bonkaart, en van de bonkaart knipte je de bonnen af voor je wekelijkse rantsoen brood, vlees, melk, aardappelen, boter, enz.

Hoe kwam de L.O. daaraan? Groepjes mannen overvielen de kantoren waar bonnen, bonkaarten e.d. in voorraad waren. Zo'n groep kreeg de naam van: knokploeg (KP). Ze bestond dus uit jongemannen die bereid waren uit het gewone leven te stappen, als KP-lid gemaskerd deel te nemen aan een overval en daarna, zolang hun identiteit niet bekend was bij de Sicherheitsdienst, weer in dat gewone leven terug te keren.

Jan Hendriks was lid van de Gennepse KP. Samen met broer Hein, met Jan Guelen en Johnny van de Kamp, de laatste als leider. Dit zou pas na de oorlog aan iedereen bekend zijn geworden, ware het niet, dat er begin september 1944 iets misliep. De geallieerde opmars naar Nederland vorderde snel. Brussel en Antwerpen waren al bevrijd. Nederland beleefde zijn „Dolle Dinsdag”. De Duitse S.D. verordeneerde, dat de gevangenen in het kamp Vught naar Duitsland overgebracht moesten worden. De landelijke Raad van Verzet alarmeerde een aantal KP's en bevestigde een plan het kamp te bevrijden. De knokploegen concentreerden zich in plaatsen rondom Vught.

Zo komt het, dat de Gennepse KP met de Oeffeltenaren Horsten en Keijzers zich op donderdag 7 september 1944 te Berlicum bevinden. Het zestal eet 's middags in hotel-restaurant „De Gouden Leeuw”.

Het is niet druk in de zaak. In een hoek zit een man alleen te eten, het hoofd van het distributiekantoor te Berlicum. Zijn aandacht wordt op de zes mannen gevestigd, als de hotelhouder hen om levensmiddelenbonnen vraagt voor de genuttigde maaltijd. Een van de zes vraagt, waar dat voor nodig is, slaat zijn jas terug en wijst op iets. Daarop gaat de waard verschrikt terug achter het buffet. De distributieambtenaar vermoedt een revolver en denkt aan een op handen zijnde overval op zijn kantoor. Hij staat op, gaat naar achter en belt de politie in het naburige Den Bosch.

Dan escaleert de zaak. De politie heeft de Feldgendarmarie gewaarschuwd en achter elkaar arriveren de Duitse en Nederlandse politie. In het restaurant vallen schoten. Van de Kamp en Horsten weten – zij het met schotwonden in buik en been – te ontvluchten. De andere vier KP-leden steken hun handen omhoog en men neemt ze gevangen. Jan Guelen, Jan en Hein Hendriks en Keijzers worden voorlopig vastgezet in de gevangenis onder het gemeentehuis van Berlicum. De Grüne Polizei zal ze daar komen afhalen.

De ondergrondse beweging in Berlicum komt in actie en werkt haastig een plan uit ter bevrijding van de vier. Als tijdstip van overval op het gemeentehuis wordt zes uur afgesproken. Maar eerder dan voorzien arriveert de Grüne Polizei. Om half zes wordt het viertal naar Mariënborg te Vught vervoerd en aan een verhoor onderworpen. Daarna transporteren de Duitsers de vier jongemannen naar het concentratiekamp Vught.

En hier houdt het spoor op. Tijdens de tumultueuze dagen die volgen, zijn de vier administratief niet opgenomen. Zijn ze zonder vorm van proces in de Drunense duinen gefusilleerd? Zijn ze met de Vughtse kampgenoten gedeporteerd naar Duitsland? Sommige Gennepenen kunnen zich de trein op het station nog herinneren, waar gevangen door ventilatieluikjes namen en adressen schreeuwden, briefjes en geld naar buiten wierpen...

Jan Hendriks, begaan met het noodlot van zijn twee werkvrienden uit de drukkerij Janssen en schrijvend om bericht over hen, hij is zelf spoorloos verdwenen. Zijn het de besten uit ons midden niet, die hun leven geven in een alles – of – niets poging om anderen te redden? Ere wie ere toekomt!